

J. Alberts getuige van opblazen kerk

'De balken gingen als houtjes de lucht in'

Eind april 1945, toen de Duitse bezetters volop in onderhandeling waren over hun vertrek uit de Bommelerwaard, werden er nog gauw in diverse dorpen kerktorens en andere hoge bouwwerken opgeblazen. Een aantal torens, die meestal in hun val het kerkgebouw meesleurden, ging op maandag 23 april 1945 de lucht in. Die van de hervormde kerk in Zuilichem ging drie dagen eerder, om precies te zijn op vrijdagmiddag 20 april om tien voor vijf. Mevrouw J. Alberts-Brienen (70) heeft het meegemaakt.

VERSTREKEN

ZUILICHEM – „Al enige tijd voor de fatale datum, vrijdag 20 april 1945, hadden Duitse militairen vanuit hun commandopost aan de Molenstraat 126 in Zuilichem springstof in de kerk aangebracht”, vertelt mevrouw J. Alberts-Brienen. „Meerdere malen hadden ze aangekondigd dat ze de toren op zouden blazen. Omdat er echter steeds niet van kwam dachten de mensen dat het slechts dreigementen waren. Dat veranderde toen in de loop van de bewuste vrijdagmiddag de mensen uit de buurt van de kerk moesten evacueren. 'Accuraat' als de bezetters waren werd het dynamiet precies op het aangekondigde tijdstip tot ontploffing gebracht.”

Omdat het bericht over het naderend onheil zich snel door Zuilichem had verspreid waren veel mensen op veilige afstand getuige van het verloren gaan van kerk en toren. Onder de beschouwers bevond zich me-

vrouw Alberts. Ze was toen twintig jaar oud en woonde aan het Boveneind aan de Nieuwaalse kant van het dorp.

Vogelkooitje

„Tengevolge van de explosie zagen we in de stofwolken de balken als gebroken luciferhoutjes de lucht in gaan”, zegt mevrouw Alberts. „En het was net alsof er boven de Waal een dikke mist hing. Behalve de kerk en de toren ging ook vrijwel de gehele openbare school aan de overkant van het plein verloren. Tevens werd de tegen de kerk aan 'geplakte' éénkamer-woning van kosteres Hanneke van der Werken vernield. In dit huisje, dat in de volksmond de naam 'vogelkooitje' had, was tot de bouw van het raadhuis in 1880 het gemeentesecretarie gevestigd.”

De N.H. kerk in Zuilichem was, voor deze in 1572 in het kader van de hervorming naar de protestanten overging, aan de Heilige Lambertus gewijd. Het waarschijnlijk uit de twaalfde eeuw daterende gebouw werd in 1659 verbouwd. De

stad Haarlem schonk daarvoor een subsidie van vijftig gulden. Nadat een brand in augustus 1886 het inwendige, het dak en de torenspits had verwoest, is de kerk met behoud van het uitwendige muurwerk hersteld. In tegenstelling tot de luidklok, die bij de explosie in april 1945 vanuit de toren kapot viel, was het avondmaalsgerei waaronder een zilveren broodschotel, twee avondmaalsbekers, een zilveren vaasvormige kan met houten oor en twee tinnen offerbussen tijdig in veiligheid gebracht.

Om de kerkdiensten direct na de oorlog zo goed mogelijk door te laten gaan mochten de hervormden in Zuilichem eenmaal per zondag gebruik maken van de plaatselijke gereformeerde kerk. „Mijn broers hadden er nogal eens een handje van om bij het binnengaan van de kerk de schakelaar van de electriciteit om te zetten”, vertelt mevrouw Alberts. „Daardoor kreeg de organist geen lucht voor het kerkorgel. Meestal zag wel iemand wat onze jongens gedaan hadden en zette die de schakelaar weer in de goede

stand.”

Omdat Zuilichem samen met Nieuwaal één predikant had, zamelde ds. Willemsen gedurende de periode 1945-1948 in her en der door het land verspreide adoptiegemeenten geld in voor de twee vernietigde kerkgebouwen. Veel succes had dominee Willemsen in Zuilichem vooral met de zogenaamde 'stille omgang'. Daarmee bedoelde hij de wekelijkse collecte speciaal ten bate van de kerkbouw. In de tijd dat er nog papieren guldens en rijksdaalders waren, wilde Willemsen daarbij liever geen gerinkel van centen, stuivers, dubbeltjes en kwartjes in de collectezak horen.

Met een lening en een hypotheek kon een Amsterdamse aannemer naar een ontwerp van stadsgenoot De Geus aan de slag. Dat gebeurde op de fundamenten van de vroegere kerk. Mevrouw Alberts: „Onder het puin daarvan kwamen ondermeer de vrijwel onbeschadigde grafzerken van ds. Kallier en het jong overleden zoontje van ds. Keck tevoorschijn. Kallier,

in Zuilichem van 1840-1850, werd vooral zeer gewaardeerd omdat hij tijdens de hongersnood in de Bommelerwaard vrijwel al zijn geld en bezittingen onder de armen verdeelde. De zeer geziene ds. Keck 'stond' kort voor de tweede wereldoorlog in Zuilichem en Nieuwaal."

Hoog en droog

Bij de nieuwbouw kwam er wel een consistorie maar geen woning meer voor Hanneke de kosteres. „Aanvankelijk was de consistorie aan de zuidkant van de nieuwe kerk gepland”, zegt mevrouw Alberts. „Daar zag men echter van af. Er zou dan namelijk voor een deel op de oude begraafplaats gebouwd moeten worden. Om ruimte te winnen werd het orgel bovenop de galerij geplaatst. Zo hoog dat de organist geen last van hoogtevees moet hebben.”

De nieuwe kerk werd op 6 juli 1949 in gebruik genomen door ds. Van Galen. Deze was predikant in Brakel en consulent Zuilichem.

Bij de herbouw verrees er geen

● *Mevrouw J. Alberts-Brienen met een tekening van de oude Zuilichemse kerk.*

Foto Cor de Kock

toren. Die was, zoals dat elders ook vaak het geval is, van de burgerlijke gemeente. Het voorportaal, dat ingang tot het kerkgebouw verleende, was bepaald geen sieraad voor het geheel. Vandaar dat het een blijde dag voor Zuilichem was toen vijf jaar later Jonkheer Quarles van Ufford, de Commissaris van de Koningin in Gelderland, de nieuwe toren opende. Hij deed dat met een sleutel, die hem onder het toeziend oog van schoolhoofd G. Duijzer, werd overhandigd door scholiere Mattie van Wijgerden. In tegenstelling tot voorheen, toen Hanneke de kosteres de oude klok nog met de hand moest luiden, werd de nieuwe bij Eijsbouts in Asten gegoten luidklok elektrisch bediend. Het opschrift luidt als volgt:

'Ik was door 't krijgsgeweld verloren 1945.

Maar ben door 's Heeren gunst herboren 1954.'

